

Jacob Wilhelm Blaufus Johann Georg Quistorp

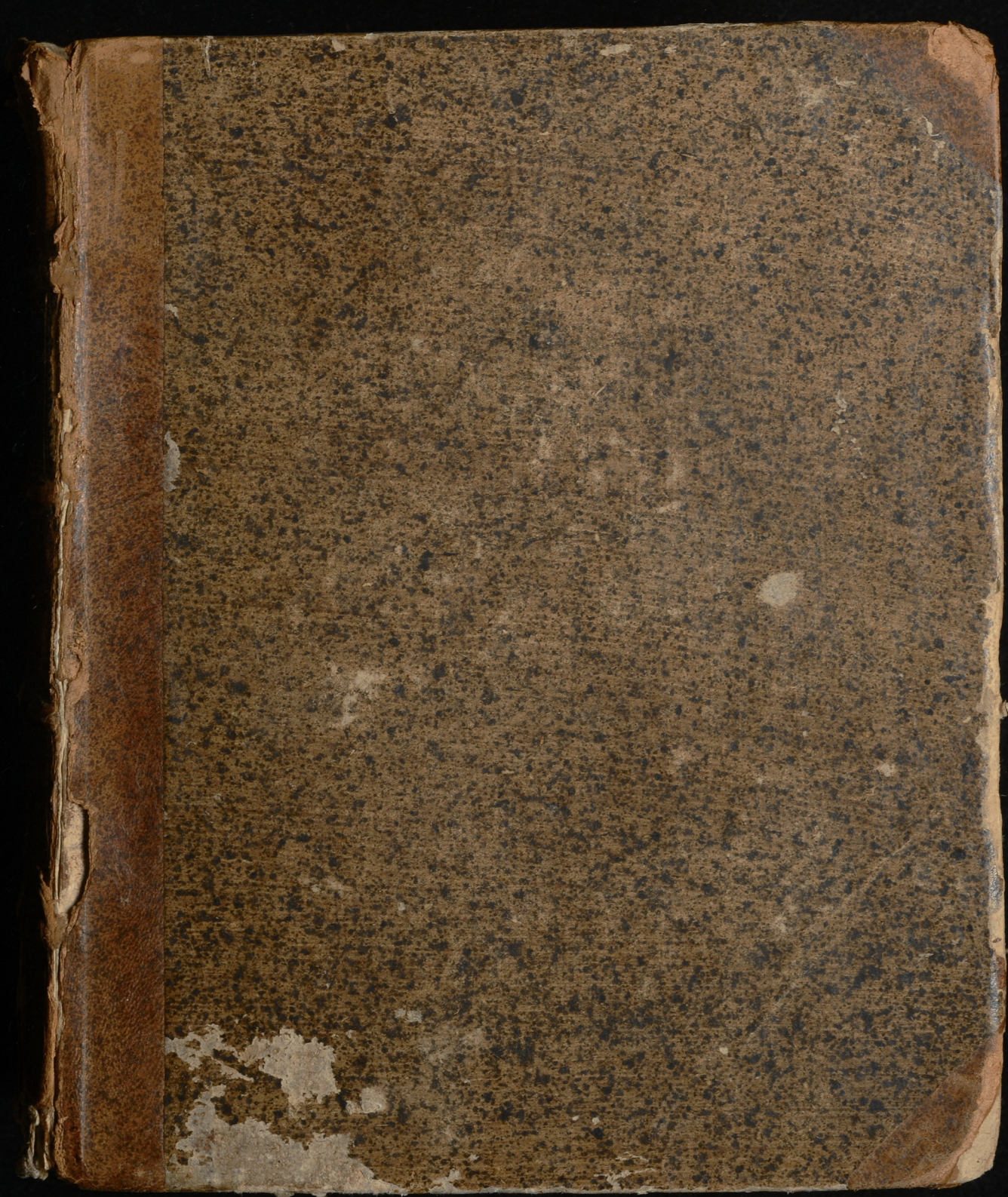
Dissertatio Philosophica De Dispensatione Legis Naturalis Inter Impossibilia Deo Referenda Ac Simul De Praecepto Dei Israelitis Dato Exod. XI. 2. coll. 35. 36.

lenae: Litteris Tennemannianis, 1754

<http://purl.uni-rostock.de/rosdok/ppn841253870>

Druck Freier Zugang

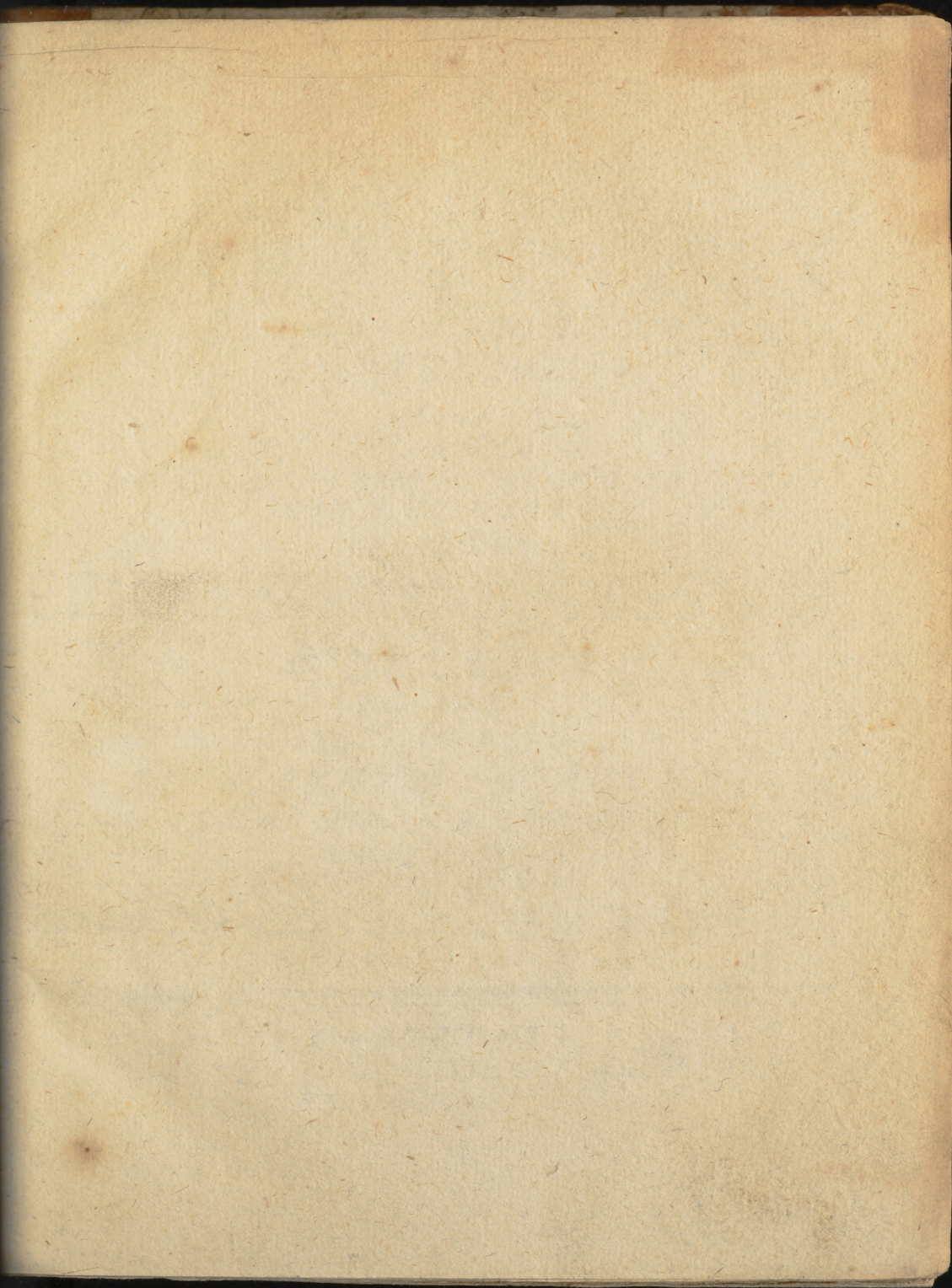

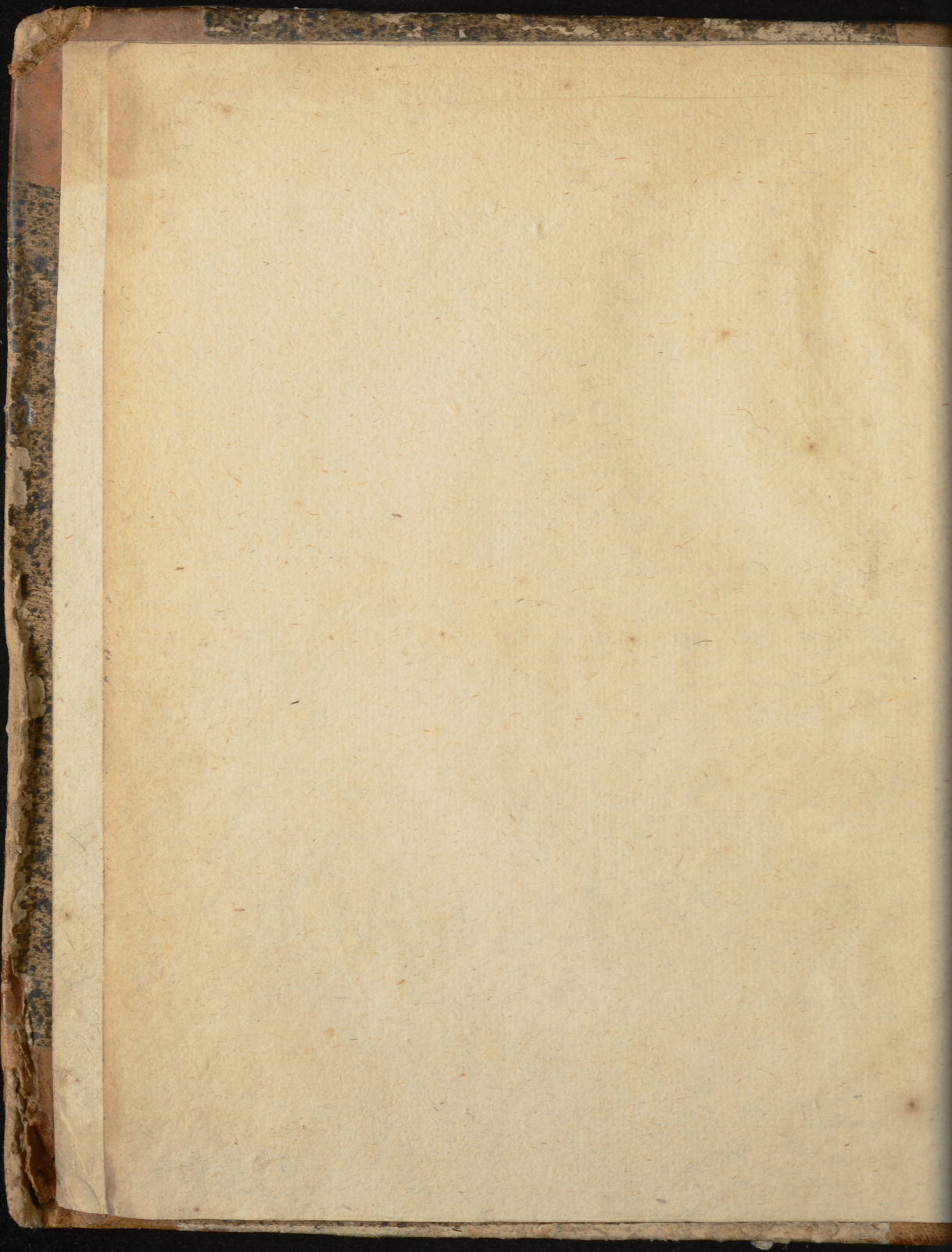

La 1088¹-23.

Wig. Anst. Lit. g.

V. 257.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA

10

DE

DISPENSATIONE LEGIS
NATVRALIS INTER IMPOSSIBILIA
DEO REFERENDA AC SIMVL
DE PRAECEPTO DEI ISRAE-
LITIS DATO

EXOD. XI. 2. coll. 35. 36.

QVAM
DEO AVSPICE

RECTORE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPE AC DOMINO

D O M I N O

ERN. AVG. CONSTANTINO

DVCE SAXONIAE
IVLIACI CLIVIAE MONTIVM ANGARIAE WESTPHALIAE RELIQA
CONSENTIENTE ORDINE PHILOSOPHORVM

P R A E S I D E

IACOBO WILHELMO BLAVFVS

PHIL. MAG. ORD. PHIL. IN ACAD. IEN. ADI.
ET SOC. TEVTON. IENAE FLOR. COLLEGA

M. APRIL. A. R. S. CIO IDCC LIIII.

ERVDITORVM EXAMINI PVBLICO SVBIICIET

A V C T O R

IOANNES GEORGIVS QVISTORP

ROSTOCHIENSIS
SS. THEOL. CVLTOR SOC. TEVTON. IENAE FLOR. COLLEGA.

I E N A E, LITTERIS TENNEMANNIANIS.

DISSERTATIO PHILOSOPHICA

DE
DISPENSATIONE LEGIS
NATURALIS INTER IMPOSSIBILIA
DEO REPERENDA AC SIMIL
DE PRÆCEPTO DEI ISRAEL
LITIS DATO

EX OD. XI. c. coll. 25. 26.

QUAM
DEO ASSICIT
REGIONE ACADEMIAE MAGNIFICENTISSIMO
SERENISSIMO PRINCIPIS AC DOMINI

D. O. M. I. N. O.
ERN. AVG. CONSTANTINO

DUCE REGNO
IN HAC CIVITATE NORIMBERGENSI IN REGIA
CONSENTIENTE ORDINE PÆRSONARUM

P. R. A. E. S. I. D. E.
IACOBO WILHELMO BRAUVERO

PHIL. MAG. ORD. PUBL. IN ACADEMIA
ET SOCIETATE HÆC HÆC HÆC

M. APRIL. A. R. S. C. I. O. C. C. C. C. I. I. I.
ERUDITORVM EXAMINI PVBlico SVBICIT

A. V. C. T. O. R.
IOANNES GEORGIVS QVISTORP

ROSTOCKENSIS
P. R. A. E. S. I. D. E. HÆC HÆC HÆC

P. R. A. E. L. I. T. T. E. R. I. S. T. E. N. N. E. M. A. N. N. I. A. N. I. S.

V I R O
EXCELLENTISSIMO
EXPERIENTISSIMO ATQVE DOCTISSIMO
D O M I N O
IOANNI BERNHARDO
QVISTORPIO
MEDICINAE DOCTORI
EIVSDEMQUE IN ACADEMIA VARNIACA P. O.
NEC NON CIVITATIS ROSTOCHIENSIS
POLIATRO MERITISSIMO

GENITORI SVO

AD VRNAM VSQVE DEVENERANDO

PRIMITIAS HASCE ACADEMICAS

C E V

PIGNVS FILIALIS OBSERVANTIAE

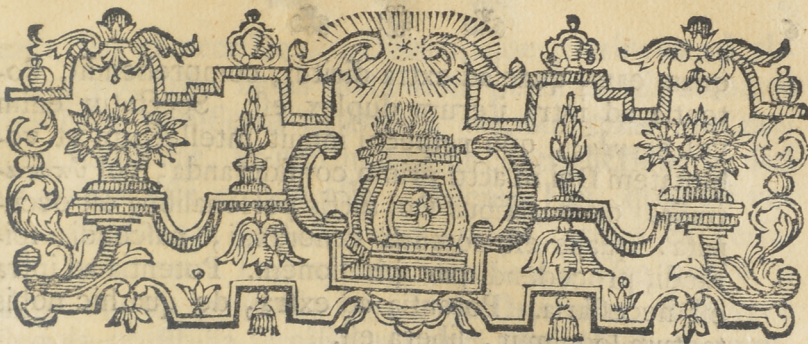
CVM VOTO

PROSPERRIMAE SALVTIS

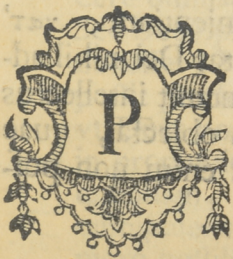
OMNISQVE FELICITATIS

DAT DICAT CONSECRAT

A V C T O R .

Q. D. B. V.

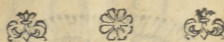

§. I.

otentiam quum per possibilitatem extra se operandi definimus, tam vsui loquendi vulgari, quam tecnico respondebit definitio. Quos illa, si ad creaturas restringitur, agnoscit limites, illos de Deo praedicata respuit. Quibus enim sub determinationibus nobis cogitamus Deum? nonne sub iis, quae complexum omnium perfectionum in summo, aut si mauis, sine gradu ipsi adsignant? Potentiam igitur summo Numini quando tribuimus, innuitur perfectio, iuxta quam cum omnitudine Deus extra se operari cogitur.

SCHOL. Vox potentia Dei, quando passim a Theologis fumitur latius, tunc inuoluit quamlibet possibilitatem operandi in Deo, atque tam potentiam ad intra, quam

A 3

quam eam, quae ad extra dicitur, comprehendit. Potentia ad intra iterum duplex est. Spectatur enim vel *ἐσιωδῶς*, quo respectu innuit intellectum et voluntatem Dei in actu primo consideranda; vel *ὑποστατικῶς*, quae actibus Dei dictis personalibus est occupata: qualis est potentia generandi, nascendi, spirandi, procedendi per spirationem. Potentia ad intra est necessaria. Potentia ad extra, de qua hic nobis tantum loquimur, libera est.

§. II.

Cuilibet enti illud est optimum, quod cum essentia sua conuenit exactissime. Quidquid igitur cum essentia Dei, quae a summis ipsius perfectionibus realiter non est distincta, maximam habet conuenientiam, κατ' ἐξοχὴν meretur nomen optimi. Voluntas Dei nihil appetit, nisi quod optimum sibi repraesentauit intellectus diuinus. Idcirco nunquam fertur in obiecta, quae ipsius aduersantur perfectionibus; haec enim non possunt non esse mala Deo.

§. III.

Quaecumque in se spectata non inuoluunt contradictionem, dicuntur absolute possibilis latiori significato, quatenus nempe possibile tantum opponitur impossibile. Iuxta hanc absolute possibilis notionem cum ens necessarium, tum entia contingentia pertinent ad entia possibilis. Absolute possibilis strictiori significato dicuntur quaecumque in se spectata in suo fieri contingente non implicant contradictionem, quae opponuntur non tantum absolute impossibili primo significato,

catu, sed et necessario. Deus itaque pertinens ad absolute possibilium latius dicta non pertinet ad absolute possibilium significatu strictiori, utpote quae non tantum requirunt, ut non inuoluant contradictionem, sed ut possint esse et non esse. Potentia Dei, quae est voluntatis diuinae perfectio exequutiua, circa ea versatur, quae extra Deum sunt, seu sunt a Deo alia §. I. Ergo singula possibilium significatu strictiori; non vero singula possibilium significatu latiori sunt obiectum omnipotentiae diuinae.

SCHOL. I. Hinc facilis euadit responsio ad illam objectionem, quae, obseruante b. POSEWITZIO a) formari potest: si Deus est omnipotens, potest producere omnia, quae in possibilium numero continentur. Sed Deus ipse in numero possibilium continetur. Ergo necesse est, ut Deus per omnipotentiam se ipsum possit producere. Quod quum sit absurdum, sequitur, ut Deus non possit esse omnipotens. Negamus enim in propositione priori, quae conditionalis est, consequentiam, nisi propositio ita formetur: Si Deus est omnipotens, potest omnia, quae extra eum in numero possibilium continentur; siue potest omnia possibilium non significatu latiori, sed strictiori. Formata autem ita propositione, reliqua in argumentatione dicta substerni nequeunt. Hoc est quod breuibus b. HEBENSTREIT b) indicauit, dicendo: Deus, aut diuina persona, etsi in latiori significatu sit aliquid possibile, sub omnipotentiam diuinam non cadit.

SCHOL. II. Idem, quod in §. adseruimus, tradit reuelatio Luc. 1, 35. non est impossibile apud Deum omne

a) in *Theol. Scholastica* pag. 95. b) in *Syst. Theol. P. I.* p. 498.

omne verbum, id est, interprete b. CALOVIO a) res omnis, seu quidquid habet rationem entis (a Deo diuersi) adeoque omne, quod non inuoluit contradictionem (praeter Deum). Hinc regula: omne verbum est Deo possibile, siue, quidquid non inuoluit contradictionem veram et a Deo est diuersum, fieri potest a Deo. Vid. quoque b. SLEVOGTII, Philosophi Ienensis pariter ac Philologi in saeculo elapso summi, cuius scripta fera venerari debet posteritas, *Dissertatio de esse possibili*, quae est in *Dissertationibus academicis* numero VIII. et b. VELTHEMII *Institutiones Metaphysicas* p. 647.

§. III.

Absolute impossibile est, quod in se implicat contradictionem. Absolute impossibile est nihilum negatiuum, (per principia ontolog.). Bonum esse est adfectio positua. Ergo et bonum esse Deo. Absolute impossibile itaque non potest esse bonum Deo. Ergo nullo modo potest esse obiectum voluntatis diuinae, quae adpetit optimum, (§. II), nec adeo potentiae Dei, quum haec subordinetur voluntati diuinae ad operandum extra se.

SCHOL. Consona his sunt, quae b. HEINRICVS HÖPFNERVS b) tradit: obiectum potentiae diuinae est a potentia, non ab impotentia denominatum. A potentia vero res denominatur possibilis, quemadmodum ab impotentia res dicitur impossibilis. Quare quum Deus non sit impotens, non quoque versatur circa impossibilia simpliciter, hoc est, talia, quae repugnantiam inuoluunt.

§. V.

a) in *Syst. Theol.* T. II. p. 488. b) in *Diff. de omnipotentia Dei* Th. VIII.

§. V.

Absolute impossibilia in relatione ad Deum erunt, quae tanquam praedicata de Deo vt subiecto enunciata implicant contradictionem: ac apte poterunt distribui in impossibilia primi, secundi, et tertii ordinis. Primi ordinis sunt, quae implicant contradictionem cum Dei natura, quoniam ei e diametro aduersa sunt. Secundi ordinis adpellabimus, quae implicant contradictionem cum natura entium a Deo aliorum. Tertii ordinis, quae cum repugnant naturae entis infiniti, tum etiam naturis entium finitorum. Si exemplis rem cupis illustratam, Deo erit impossibile primi ordinis locum condere, quo includatur, peccare, caet. Secundi ordinis impossibile Deo erit, corpus reddere immateriale, hominem creare, qui non sit animal rationale. Tertii ordinis esset rei creatae vires largiri ad vincendum Deum. Eiusmodi ordinum impossibilia non poterunt vnquam esse obiectum omnipotentiae diuinae; vnde et praesertim a Theologis adpellari solent *ἀδύατα θεῶν*.

§. VI.

Quaecunque igitur sanctitati, iustitiaeque contrariantur, ad *ἀδύατα θεῶν* omnia sunt referenda: sanctitas enim et iustitia pertinent ad Dei naturam, vt perfectiones essentiales, per principia Theologiae naturalis: quae vero cum natura Dei contradictionem inuoluunt, sunt *ἀδύατα θεῶν* (§. praeced.). Proinde et ea, quae contradicunt fundato in sanctitate et iustitia summi Numinis erunt *ἀδύατοις θεῶν* adicienda.

B

§. VII.

§. VII.

Pari passu ambulant omnia, quae non tantum cum essentia rerum creatarum, earumque natura contradictionem inuoluunt (§. V.); sed etiam cum iis, quae fundata sunt in essentia et natura rerum creatarum, siue quod idem est, per eandem determinantur, per princip. ontolog.

§. VIII.

Per essentiam ac naturam hominis, rerumque, quae creatae sunt, caeterarum determinatur obligatio naturalis. Quum enim obligatio sit connexio motiui cum actione libera; ipsa vero essentia ac natura hominis et rerum motiua cum actionibus intrinsecus bonis atque malis copulet (per principia Philos. vniuersal. practicae;) obligatio hinc nascitur, quae in ipsa hominis rerumque essentia atque natura habet rationem sufficientem. Posita itaque essentia et natura hominis rerumque, ponitur etiam obligatio naturalis, quia posita causa, causatum et ponatur, necesse est (per ontolog.). Essentiae rerum sunt absolute necessariae per principia Philosophiae primae. Ergo etiam obligatio naturalis erit necessaria. Necessarium est immutabile: Ergo eadem obligatio erit immutabilis.

§. IX.

Praemissis hisce de obligatione naturali delabimur ad legem naturae. Legem moralem esse regulam, iuxta quam obligationes liberas conformare obligamur, constat. Lex moralis naturae est lex, quae obligat obli-

obligatione naturali. Quum itaque haec sit necessaria ac immutabilis per §. VIII. etiam lex naturae ut sit necessaria atque immutabilis, necesse est.

§. X.

Legis naturalis obligatio quando pendere ab essentia hominum et rerum, ut eorum, quae §. VII. et VIII. a nobis adlata sunt, dicitur, eapropter minime excludit dignitatem dependentiae a Deo, ut auctore, potius adferimus, legem naturae non posse non descendere a Deo, quam thesin hac ratione damus euictam: si verum est, posita natura et essentia hominis rerumque, poni obligationem naturalem; essentiarum vero omnium principium atque fons est intellectus Dei, sequitur, ut lex naturae cum sua obligatione pendeat a Deo, ut auctore. Atqui verum esse antecedens quoad membrum prius patet ex principiis ontologicis, et quoad posterius ex Theologia naturali. Ergo et consequens erit verum. Consequentia sua luce radiat. Porro lex naturae, cuius auctor per demonstrata Deus est, est lex qualificata siue habet obligationem mixtam, naturalem unam, alteramque positivam. Obligatio naturalis ei competit per §. VII. Obligatio positiva, quae est obligatio pendens a voluntate entis cuiusdam rationalis, eaque speciatim diuina, quae a summi Numinis voluntate pendet, ei denegari haud poterit. In Dei voluntate est quaerenda ratio existentiae huius uniuersae (per princip. Theolog. nat.) adeoque Deus voluit, ut confectaria actionum intrinsecus bonarum ac malarum sequantur eadem actui datas; hinc vero rite actionibus

nostris liberis tribui potest moralitas extrinsecus talis a Dei, vt superioris, voluntate pendens. Si hoc, a Dei voluntate etiam motiua sunt connexa. Ergo obligationem habes a Dei voluntate pendentem hoc respectu in ipsa lege naturali. Ergo obligationem positiuam diuinam. Hinc sequitur, vt obligatio legis naturalis sit mixta: et quum lex, quae constituitur obligatione mixta, a doctoribus iuris naturalis dici solet qualificata: lex naturalis est qualificata.

SCHOL. Me esse in hac §. praeceptorem meum ad cineres vsque deuenerandum, illustrem atque excellentissimum DARJES in institut. iurisprudentiae vniuersalis §. LXVII. LXVIII. LXXVII. LXXVIII. CXXVII. corol. II. §. CXXXIII. corol. I. mihi praeuentem fequutum, grata mente profiteor.

COROL. I. Quatenus lex naturalis iuxta obligationem positiuam consideratur, pendet a voluntate Dei, quae est liberrima. Liberae enim voluntati diuinae est tribuendus actus, quo Deus vult, vt ea, quae sunt ab ipso alia, reddantur existentia per Theol. nat. Ergo et liberae voluntatis Dei actus erit, quo Deus vult, vt intrinsecus bonae ac malae actiones fiant, et sic quoque consecutaria ipsarum actui reddantur. Diuerso proinde respectu obligatio legis naturalis erit necessaria et immutabilis (§. VIII.) ac non necessaria nec immutabilis per haec, quae modo diximus.

COROL. II. Quum in lege qualificata obligationi naturali accedat positua: sequitur, vt obligatio legis naturalis propterea, quod est lex qualificata, eo fortior efficiatur.

COROL. III. Tandem exinde, quod lex naturae est lex qualificata; fluit, non esse adeo inconueniens, vt aliquibus

quibus visum est, adsumere cum b. COCCIO Dissert. de principio iuris naturalis vnico, vero. et adaequato 1690. 1702. 1712. edita, voluntatem Dei pro principio legum naturalium. Hoc tamen obstat, quod principium ita enunciatum non obligat Atheum.

§. XI.

Lex naturalis est propter hominis rerumque essentiam et naturam immutabilis (§. IX.). Ergo nec voluntas Dei nec eiusdem vis exequutiua, potentia potest immutare legem naturalem (§. V. et VII.) idque eo minus, quo certius est, legem illam vtpote tendentem ad perfectionem rerum creaturarum conuenire exacte cum voluntate Dei, tendente ad optimum, sanctissima et iustissima. Quae quum ita sint, mutatio legis eiusmodi contrariabitur voluntati Dei, quae est sancta et iusta; adeoque mutatio legis naturalis ἀδυνάτοις θεῷ est adnumeranda, (§. VI.) atque quum ipsi Dei naturae et essentiae pariter ac essentiae et naturae entium a Deo diuerforum talis mutatio sit aduersa, spectabit ad impossibilia Dei ordinis tertii (§. V.).

SCHOL. Digna sunt, quae hic adferantur verba HYGONIS GROTII in lib. I. cap. I. de iure belli et pacis p. m. 4. iniquitatis: est ius naturae a Deo immutabile, vt ne a Deo quidem mutari queat: quamquam enim immensa est Dei potentia, dici tamen quaedam possunt, ad quae se illa non extendit, quia, quae ita dicuntur, dicuntur tantum; sensum autem, qui rem exprimat, nullum habent, sed sibi ipsis repugnant. Sicut ergo vt bis duo non sit quatuor, ne a Deo quidem potest effici, ita ne hoc quidem, vt quod intrinseca ratione malum est, malum non sit.

§. XII.

Immutabilitati legis aduersatur eius *relaxatio* siue *dispensatio*; *abrogatio*, *derogatio* et *obrogatio*. Dispensatio est mutatio, quam lex caeteroquin manens ita patitur, vt circa hanc vel illam personam in hac vel illa re tollatur, siue vt cum illustri DARJES loquar in obseruat. ad ius naturae obs. XXVII. quae de dispensatione agit p. 276. liberatio talis ab obligatione, qua conceditur alicui facultas legem sine periculo percipiendi poenam cum legis violatione connexam violandi. Abrogatio legis est mutatio, qua lex prorsus tollitur ita, vt amplius neminem obliget. Derogatio audit mutatio, quam lex patitur, dum eius pars tollitur. Obrogatio tandem est mutatio legis in contrarium.

COROL. Ex criteriis dispensationis allatis satis abunde adparet, eam ab interpretatione legum κατ' ἐπιείκειαν siue pro aequitate multum differre. In hac enim persona aut res verbis quidem non autem sententia est lege comprehensa, et reus visus vere non obligatur. Dispensatio vero requirit, vt obligatio, quae vere versatur circa personam aut rem, tollatur. Plura de hoc discrimine leguntur ab excell. DARJES a) et IOH. CRELLIO b) tradita.

§. XIII.

Mutatio legis naturae est ἀδύνατον θεῶν (§. XI.). Mutationum legis species sunt dispensatio, abrogatio, derogatio

a) in supra laudatis Obseruationibus p. 280. - 282.

b) in Ethica Aristotelica, quae cum Ethica Christiana primo *Selenoburgi* (i. e. Lunaeburgi) apud *Asterios* (i. e. den Sternen) sine die et Con-

sule in 4. prodiit, nomine IOH. CRELLII praefixo; dein autem *Cosmopoli* per *Eugenium Philalethem* sub vero nomine *Crellii* lucem vidit an. 1681. secundum quam editionem videas p. 142. Eth. Aristotel.

rogatio et obrogatio (§. XII.). Ergo dispensatio legis naturalis, de qua nobis praecipuus sermo, eiusque abrogatio, derogatio ac obrogatio erunt *ἀδύνατα θεῶν*.

§. XIII.

Observatio legis requirit notitiam eius in iis, quos obligat. Quodnam vero adest medium, scopum huncce obtinendi? nonne promulgatio? Promulgare enim legem idem est, ac illam eorum, ad quos spectat, notitiae exponere. Promulgatio itaque non potest abesse a lege. Lex naturalis hominibus est promulgata duplici ratione, per naturam scilicet ipsam, et per decalogum. Prius exinde probatur, quoniam obligatio naturalis existens cognosci potest, dum per usum rationis a creatore concessae ea, quae fluunt e nostra natura, educuntur. Creator proinde curavit, conferendo donum rationis, ut notitiae hominum exponeretur lex naturalis. a) Quantumvis autem hac ratione lex naturalis nulla indigeat promulgatione: tamen praeter alias

a) hoc est, quod etiam a diuo Paulo indicatur Rom. 11, 14. 15. dum dicit: *ἄτοι νόμον μὴ ἔχοντες εὐαγγέλιος εἰσι νόμος*. Quod breuibus, ut sensum indicem, hanc postulat explicationem: illi, qui non habent legem reuelatam, sibi ipsis sunt lex, dum sese instruant ac conuincunt de moralitate actionum suarum, subinde iuxta usum rationis ad legis amissim agentes, ac ita actionum maliarum illegalitatem detegentes, quippe animis ipsorum, desiderio et appetitui impressum est id, quod lex

requirit, ita, ut hinc cognosci possint. Conf. S. reuerend. BAVMGARTENII *Auslegung des Briefes Pauli an die Römer p. 173. 174.* Neque spernendum est TVLLII, de hac legis promulgatione per ipsam naturam facta, testimonium, in *oratione pro Milone* scribentis: est igitur haec, iudices, non scripta, sed nata lex; quam non didicimus, accepimus, legimus, verum ex natura ipsa arripuimus, hausimus, expressimus; ad quam non docti, sed facti; non instituti, sed imbuti sumus

alias reuelationes praecipue reuelatione gloriosa decalogi pro ea, qua semper Deus erga homines vsus est, clementia, est promulgata solemniter: quippe rationis vsus rectus adeo negligebatur ab hominibus; Deusque imbecillitatem hominum hac ratione iuuare et eo fortio- rem reddere volebat obligationem. Leges proinde naturales Deus promulgauit expressis quidem verbis in decalogo, qui eadem officia, quae sunt legis naturalis, nempe erga Deum, proximum et nosmet ipsos continet, ac ita differentiam intuitu argumenti inter decalogum, paucissima si excipias conditionis mere positiuae, legemque naturae ob intrinsecam decalogi constitutionem admittere veremur. Quidquid igitur valet de lege naturali tam in genere, quam in specie, illud nec decalogo potest denegari. Immutabilitas illius auersatur dispensationem, abrogationem, derogationem, et obrogationem per §. XIII. Ergo haec circa decalogi praecepta locum habere nequeunt, iis tamen exceptis, quae sunt conditionis mere positiuae.

SCHOL. Legem naturalem decalogi summam continere quum adseruimus, temeritatis ingrederemur notam, nisi ita dixissemus differentiam intuitu argumenti inter decalogum et legem naturae dari nullam, si quaedam excipias, eaque paucissima conditionis, mere positiuae. Decalogus enim comprehendit omnia, quae sunt iuris naturalis; praeter ea tamen adhuc alia, quorum notitia ex contemplatione naturae hauriri nequit. Exemplo sit lex positiua de sanctificando sabbatho et praeci-

mus: et Lib. I. de Legibus ait: Est hiberque contraria. Eadem ratio ratio summa insita in natura, quae cum in mente hominis est confirmata et confecta, est lex etc. iubet ea, quae facienda sunt, pro-

praecipue septimo die. Nonne haec creationi mundi, a qua Deus septimo die quieuit, originem debet? nonne mutata est in Nou. Test., in quo non septimum, sed primum hebdomadis colimus diem? nonne vero repugnaret hocce, nisi adiecissemus limitationem, immutabilitati legis naturalis in §. XIII. stabilitae? Praeceptum si respicimus quartum, iterum in eo occurret determinatio, ad Iudaeos praecipue restringenda; promissio videlicet boni, quod obseruaturis hoc praceptum in terra Canaan reseruaret diuina bonitas, conf. Exod. XX. 12.

§. XV.

Huic veritati de indispensabilitate legis naturalis, quae in decalogo quoque est promulgata, aduersantur sententiae variae et perplexae multorum doctorum Scholasticorum, de quibus verba caedunt b. BVDDEVS a) s. R. WALCHIVS b) b. GODOFRED. MOEBIVS c) b. IOH. THILO d) GISBERT. VOËTIVS e) et in primis b. IOH. ADAM SCHERZERVVS. f) Horum, potissimum vero postremi vestigia prementes notabimus I.) quosdam inter Scholasticos temere adfirmasse, quod Deus in omni praeecepto naturali et decalogi cum quolibet dispensare possit, imo et praecipere contraria his praeeceptis, etiamsi sit odium ipsius Dei, quo supposito laudabile foret, Deum odio prosequi. Haec fuit opinio

a) institut. Theologiae moral. P. II. Cap. II. p. m. 407.

b) in *dem Philos. Lexico* p. m. 522.

c) in *Theolog. canonica* p. 214.

d) in *medulla Theologiae Ver. Test. ad Exod. XII. 35. 36.* p. 179.

e) in *dissert. de iure et iustitia Dei*, quae in P. I. disp. ipsius select. Theologicarum exstat p. 348. 349.

f) in *breviario Theologiae Hulfeman. enucleato et aucto* p. 1676. et 1677.

nio OCCAMI, a) GERSONIS b) CARAMVELIS. c) II.) Alios vrgere, discrimen obseruandum inter praecepta primae et secundae tabulae: duo priora tabulae primae esse Deo indispensabilia, tertium cum reliquis omnibus secundae tabulae dispensabilia statuentes; quae fuit sententia SCOTI d) GABRIELIS BIELII e) BONAVENTURAE. f) III.) Rursus alios distinguere inter praecepta negatiua et adfirmatiua; illa adserentes esse dispensabilia, excepto tamen quinto, haec cum quinto Deo esse indispensabilia. Huic opinioni subscripsit DURANDVS. g) IV.) Tandem omnium pessimam obseruamus sententiam SANCTII h) et CANI, i) statuentium, praecepta legis naturae etiam humana potestate esse dispensabilia. Attamen non defuere inter doctores huius ordinis, qui veritati a nobis defensae calculum suum adiecerunt. VALENTIA k) enim, VASQUEZ l) RICHARDVS, m) aliique a THILONE et SCHERTZERO l. l. c. c. producti in medium, negarunt recte, vllum praeceptum iuris naturalis, siue expressis verbis in decalogo contentum, siue minus, etiam a potentia absoluta Dei posse dispensari. Hanc quoque sententiam communem adpellat et defendit SVAREZ. Optime vero iudicat s. r. WALCHIVS l. c. ambagibus illis et alucinationibus superfedere posse quemlibet, dummodo hinc veram dispensationis notionem, illinc vero ipsam rationem ac conditionem

a) 2. q. XIX. ad 3. et 4. dub.

b) *de vita spirituali* Lect. I. Cor. X.

c) Theol. Mor. Lib. II. fol. 252. fqq.

d) 3. Dist. XXXVII. q. vn.

e) 3. Dist. c. q. I. a. 2.

f) 1. d. XLVII. q. vlt.

g) 1. d. XCVII. q. 4. a. 3. n. 16. sq.

h) L. IIX. de Matrim. Disp. VI.

i) Relect. de Poenit. v. 5.

k) Disp. VIII. q. IV. p. 6.

l) 1. 2. Disp. CLXXIX. C. 2. n. 12.

m) 3. Dist. XXXVII. a. 1. q. 5.

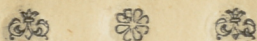
tionem legum naturalium recte cognouerit, quo facto ipsum fugere non posset, quod dispensabilitas et lex naturalis sint ideae incompatibiles. Caeterum eundem errorem errat cum illis scholasticis Arminianorum celebris doctor STEPHANVS CVRCELLAEVS in operibus theologicis fol. 742. 743. statuens, Deum aliquos et ad tempus dispensare posse ab obseruatione praeceptorum, quae sunt iuris naturalis, non quidem in rebus in summo gradu honestis aut turpibus (vt sint amare Deum, mandata eius obseruare, odisse Deum) sed in rebus, quae in medio vel infimo gradu homini sunt turpes.

§. XVI.

Sententiis hisce variis reuelationis quaedam dicta, finistram passa interpretationem, ansam dederunt, quorum pertinet Gen. Cap. XXII. com. 2. in quo Deus a lege naturali: neminem occidas, videtur quibusdam dispensasse. Huic accensent Scholastici vers. 19. - 21. Cap. Exod. secundum quos supremum Numen obstetricibus Aegyptiis, quamuis mendacia dixerunt, multiplici tamen ratione benefecit. Nec excipiunt illi a dispensatione, quae Cap. XI. 2. et XII. 35. 36. huius libri habentur. Hoc enim in casu, quem prae reliquis vberius sumus in sequentibus pertractaturi, Deum, inquiunt, non solum adprobasse furtum, sed et ipsum Israelitas ad hoc committendum instigasse. Referrī quoque ad dispensationem legis naturalis solet passim id, quod Hof. Cap. I. vaticinii sui v. 2. a Deo praeceptum esse legimus.

§. XVII.

Grauiora quidem sunt singula dicta allegata, quam quae possint iuxta regulas hermeneuticas intra arctiores differ-

tationis limites exponi curatius. Interea non erit labor superuacaneus, si annitar, vt mentem meam breuibus de singulis his declarem, et doctiorum iudicio subiiciam. Antequam vero id persequar, monebo generatim, facilius has vel alias difficultates circa legis naturae indispensabilitatem natas posse solui; dummodo obseruetur I.) non confundendam esse dispensationem cum interpretatione legis naturalis pro aequitate, de quarum discrimine supra, videlicet §. XII. Corol. dictum est. II.) inter dispensationem et tolerantiam sat magnum intercedere interuallum, de quo b. BAIERVS a) erudite commentatus est. Tolerari moraliter dicuntur in aliquo subiecto, quae sunt contra legem, cuius obligatio non soluitur, ita vt, quae hoc modo contra legem fiunt, nequeant a legislatore et vindice legis adprobari; etsi ob causas certas non illico puniantur. Ita v. c. Deus in piis, recte obseruante b. BVD-DEO b) multa tolerat ea conditione, si aut ex ignorantia, aut imbecillitate aliquid contra legem sit, aut tamen nulla proaeresis in illis sit, legem violandi, sanctum contra et sincerum studium eam seruandi pro viribus. Dispensatio vero prorsus excludit displicentiam actionis, e contrario adprobationem eius requirit. Obseruemus III.) probe esse attendendum, vtrum etiam actio, circa quam dispensatio facta praesumitur, merito videri possit quadantenus legi cuidam naturali aut decalogi contrariari, nec ne? IV.) in iis, quae merito suo videri possunt legi cuidam naturali aut decalogi contrariari, et tamen a Deo adprobata reperiuntur, esse discrimen facien-

a) in Diff. de differentia dispensationis et tolerantiae.

b) in Theol. Mor. p. 407.

ciendum inter mutationem legis, et mutationem obiecti. Ex tertio horum momentorum respondemus ad difficultates motas ex Exod. I, 19. - 24. et Hof. I, 2. 3. Quod enim ad illum locum attinet, vbi falsiloquium piarum obstetricum commemoratur a Deo benedictione ob illud ornatarum; de eo, re penitius considerata, certo certius est, legi cuiuspiam naturali aut decalogi hoc falsiloquium merito videri posse contrariari. Verum quidem est, mendacium quodlibet prohiberi lege naturali et decalogo. At mendacii notionem frustra adplicabis illis, quae de obstetricibus leguntur. Falsiloquium tantum potest ipsis tribui, de quo ex principiis Philosophiae et Theologiae moralis constat, quod pro diuersitate circumstantiarum saepius vitio carere possit, sicut et licitum est, quandoque veritatem dissimulare. Quin imo passim ab interpretibus obseruatum est, ne quidem opus esse, vt falsiloquium admittatur, quum nihil repugnet, quo minus verum esse potuerit, vt Israeliticae mulieres clam praemonitae haud vocarint obstetrices, Deique singulari benedictione adiutae in pariendo fuerint viuidae. Quo posito post partum aduenientes obstetrices hoc boni fecerunt, quod studio noluerunt procedere vltra limites mandati, et foetum iam editum scrupulosius inuestigare, vel matres ad regem statim deferre. Huic sententiae adstipulatur, vt alios taceam, b. AVG. PFEIFFERVS, a) nec possum deprehendere in ea, quae displiceant. Verum enim vero si priorem, quae falsiloquium commisisse obstetrices tradit, etiam praeferre velis sententiam, nobis perinde erit, dummodo falsiloquium pro mendacio haud venditetur. Subiungimus locum Hof. I. 2. 3. de quo etiam negamus, quod merito videri possit contrariari cuiuspiam legi naturali id, quod prophetae in eo esse mandatum a Deo legimus. Ait dominus: accipe tibi אִשָּׁת זְנוּנִים vna cum זְנוּנִים יְלָדֶיהָ.

C 3

Nescio

a) in Dub. Vexat. p. m. 212.

Nescio quid viderint THOMAS a) et FELICIANVS CAPITO b) adferentes, meretricem non tantum fuisse, sed et prophetam scortationi operam dedisse, ita tamen, vt non amplius fuerit scortatio; sed Deus in hoc facto dispensarit. Equidem, missis studio breuitatis aliis de hoc loco opinionibus, nullam explicationem veritati hermeneuticae magis conuenientem deprehendo illa, quae statuit, prophetae mandatum esse, vt mulierem, quae prostibulum fuerat, legitimo matrimonio duceret in vxorem, et ita liberos eius cooptaret in meretricio statu natos: hoc enim cum Dei intentione, volentis, vt actio esset symbolica et cum caeteris omnibus, quae contextus sistit, amice conspirat. c) Ita vero omnis certe exulat pugna cum lege quadam naturali; exulat proinde omnis de dispensatione circa eam facta meditatio. Si locum Gen. XXII. 2. respicias, merito de eo videri posset, legi naturali et decalogi de non occidendo contrarium esse datum in illo praeceptum de mactando Isaaco, nisi inter eruditos constaret, Dei scopum minime fuisse occisionem Isaaci, verum fidei in Abrahamo explorationem, et sic quoque rem S. R. WALCHIVS d) expediuit feliciter. Non volebat Deus, vt Abraham mactaret filium, quum iam haberet decretum, Isaacum non esse mactandum, verum ad probandam Abrahami fidem et obedientiam id mandabat, non vt hae dotes Deo innotescerent, sed vt aliis insigni hoc exemplo prae-luceret. Caueastamen, vt hoc modo discrepantiam voluntatis signi et beneplaciti in sensu Reformatorum adsumas. Serrio volebat Deus, quod praeceperat in mandato, nempe fumi

a) I. 2. q. 94. a. 5. ad. 2.

b) T. II. Vindiciarum p. 168.

c) Nulla est obiectio PETRI MARTYRIS in Locorum Theol. T. I. p. 578. asserentis prophetam scortatum esse vere, sed Dei iussu, atque ita haud peccasse, ac dein adiicientis: scio fuisse, qui putarint, Hoseam non

esse iussum scortari, sed scortum vxorem ducere: *sed id non conuenit*: nam sequitur, et suscipias ex ea filios fornicationum; Vbi enim verba: *suscipias ex ea* inuenerit, hariolari nequeo. Forsan in versione magis scilicet sapiente, quam veritas textus: d) im Philosophischen Lexico p. 523.

fumi filium ab Abrahamo et offerri לְעֹלָה? ut sit holocaustum, a parte eius, etsi probe Deus a parte sui nouisset, quid esset acturus ad impediendum exequutionem plenam immolationis. Quae quum ita sint, nunc, cum facti exitus patet, ex tertio monito supra allato res potest decidi: nempe nec videri posse praeceptum Abrahamo datum contrariari legi cuiusdam naturali. Sed quid Abrahamo hac de re videri poterat? huic certe rei euentum nescienti, ac Deo, quae ipse facturus esset, non declarante, merito tale praeceptum poterat legi naturae videri aduersum: idemque statuendum est, si per hypothesin possibilis adsumamus, decreuisse Deum maetationem Isaaci, et illam quoque iussu Dei ab Abrahamo esse consummatam. Harum difficultatum solutionem praestabit momentum quartum ex supra adductis, quo mutationem legis et mutationem obiekti esse discernendam, dictum est. Lex de homicidio vitando Abrahamo pie de Deo et lege sentienti manere poterat indispensabilis; et tamen nullum ei dubium suboriri, quin Deus posset ipsi praecipere filii sui maetationem, sicut et, si vere maetasset, nostrarum esset partium iudicandi, legem ipsam esse indispensablem, rem vero, de qua lex constituit, mutationem subire. Hoc bene explicat ac vrget THOMASIVS, a) et HUGO GROTIUS b) quorum verba digna videntur, quae exhibeantur. Prior haec verba facit: *notae sunt in vulgus variae obiectiones intuitu dispensabilitatis iuris naturae --- de occisione Isaaci, etc. ad quas tollendas varias et infinitas fere excogitarunt distinctiones, quibus omnibus opus non est, quum plane nulla dispensatio ibi intercesserit, sed actus isti a Deo praecepti vel commendati non fuerint homicidium, adeoque confunditur a sentientibus mutatio obiekti cum mutatione legis.* GROTIUS b) vero ita disserit: *fit interdum, ut in his actibus, de quibus ius naturae aliquid constituit, imago quaedam mutationis fallat incautos, quum*

reue-

a) Jurispr. diu. L. I. C. II. 99.

b) de Iur. B. et P. L. I. C. I. §. X. p. m. 4.

reuera non ius naturae mutetur, quod immutabile est, sed res, de qua ius naturae constituit. Exempli gratia, si quem Deus occidi praecipiat, si res alicuius auferri, non licitum fiet homicidium aut furtum, quae voces vitium inuoluunt; sed non erit homicidium aut furtum, quod vitae et rerum supremo auctore fit. Nec praetereundum est effatum huc praecipue spectans IOAN. VOLKELII a) Socinianismi quidem macula deforemis, caeterum docti viri laude non defraudandi. Non tantum, inquit, generales leges figere potest Deus, - - sed et mandata singulis dare praeclearia, et quidem eiusmodi, quae a generalibus aliquo modo aduersantur, vel saltem aduersari videantur, quum Abrahamo praecepit, ut filium suum unigenitum offerret (Gen. XXII. 2. et d.) licet iam lex esset lata de sanguine humano non fundendo et natura ipsa caeteroquin a nece liberorum abhorreat. Sed quia Deus, ut dominum omnium absolutus ius habebat vitae et necis in Isaacum, de ex statuere iure poterit, ut in experimentum virtutis et pietatis paternae occideretur: poterat et pater pro absoluta sua potestate praecipere, ut ipsemet filii necem manu sua patraret. Iure ergo utramque statuere poterat, de illo, ut insons necem pateretur; de hoc, ut inferret. Nec tamen iura naturae violari voluit, et adfectum parenti indetum exscindi cet. Haec VOLKELIUS. Quibus addit SAMVEL MARESIUS, non tantum venire considerandam potestatem dominicam, siue herilem, qua Deus ius vitae et necis habebat in Isaacum, sed etiam iuridicam, quoniam Isaac peccator fuisset, de cuius morte et supplicio disponere potuerit Deus pro suo arbitrio, eo modo, et per quem ipse iuberet, quae adnotatio minime videtur inepta. Hanc mutationem obiecti concedunt nonnulli viri docti praecipue Theologi, ut QVENS-

a) Lib. I. de vera Religione C. XXIII. quod inscribitur: *de potestate Dei*. Vtor autem quinque VOLKELII libris *de vera Religione* secundum editionem SAMVELIS MARESI, qui *Hydrae suae Socinianismi expu-*

STENATAE inferuit libros Volkelianos, ita quidem ut tres posteriores in Tomo II; duo priores in Tomo I. extant, in quo itaque p. 280. locus exhibitusprehenditur.

STEDIUS a) et MOEBIUS, b) posse dici dispensationem improprie et *καταχρηστικῶς* sic dictam, atque certe hac ratione voce utentes, in sensu minime errant, dum statuunt, dispensationem fieri posse circa ea, quae sunt legis naturae; Quantumvis melius videatur ad omnem evitandam aequiuocationem, mutationem obiecti legis prorsus non vocare dispensationem.

§. XVIII.

Iam adplicemus dicta ad casum, quem praecipue in fine huius tractationis ante oculos habere decreuimus, et de quo nunc iudicium ferre haud erit difficile. Praecepit Deus Exod. XI, 2. ut Israelitae vasa aurea atque argentea ab Aegyptiis mutuo acciperent; id quod, referente Cap. XII, 35. 36. ita euenit, prout Deus dixerat. Quaeritur proinde: num adsit dispensatio a lege naturali: neminem laedas in *τῷ* suo? minime. Deus mutauit, inquit rectius sentientes interpretes, tamquam supremus legislator, cuius in relatione nulla homines sibi possunt vindicare bona, etiam hic obiectum legis naturalis, mandans, ut Israelitae Aegyptiis vasa non amplius, ut aliena, sed ut sua absportarent, quod ius ipsi denegari nequit; siquidem Deo citra omne dubium competit ius omnibus disponendi. Hoc est, de quo in praesentia rerum prolixius est differendum.

§. XIX.

Ordine ut procedamus, verba ipsa iuxta veritatem ebraeam adducemus; opiniones de actione Israëliitarum afferri solitas enarrabimus, atque id, quod de textus explicatione ac re, de qua agitur, nobis videtur, iuxta regulas veri dicendum esse subiungemus. Simul spectanda veniunt praecipuum, quod Deus cum Israelitis communicandum Moisi iniungit, Cap. XI, 2. et eius exequutio enarrata Cap. XII, 35. 36. Prius ita sonat:

vers. 35.

a) Syst. P. II. C. II. S. I. p. 930. edit. nouiss.

b) Theol. Canon. p. 215.

וּבְרִנָּה בְּאָזְנֵי הָעַם וַיִּשְׁאַלּוּ אִישׁ מֵאֵרֶץ
 Verba רֵעֵהוּ וְאִשָּׁה מֵאֵת רֵעֵתָהּ כְּלֵי־כֶסֶף וְכֵלֵי זָהָב;
 autem Cap. XII. vers. 35. et 36. sunt, quae sequuntur:
 וּבְנֵי־יִשְׂרָאֵל עָשׂוּ כַּכָּבֵר מִשֵּׁה וַיִּשְׁאַלּוּ מִמִּצְרַיִם כְּלֵי־כֶסֶף
 וְכֵלֵי זָהָב וְשִׁמְלוֹת:

וַיְהוָה נָתַן אֶת־חֵן הָעַם בְּעֵינָי מִצְרַיִם וַיִּשְׁאַלּוּם
 וַיִּנְצְלוּ אֶת־מִצְרַיִם:

Translatio eorum ad fontem adcommodata erit sequens:
 vers. 2. Loquere quaeso in auribus huius populi: vt petant
 vir a proximo suo ac femina a proxima sua vasa argentea et
 vasa aurea.

vers. 35. Ac filii Israel fecerunt secundum verbum Mo-
 scheh: et petierunt ab Aegyptiis vasa argentea et vasa au-
 rea, et vestimenta.

vers. 36. Iehouah autem dedit gratiam populi sui in ocu-
 lis Aegyptiorum, et commodarunt illis: sic spoliarunt
 Aegyptios.

§. XX.

In hoc praecepto Dei ab Israëlitis, vt par erat, impleto
 voluerunt inuenire Scholastici dispensationem circa furti
 prohibitionem (§. XVI.) Saniores vero illis interpretes hic
 vrgent, vt dixi (§. XVIII.) mutationem non legis, verum ob-
 iecti esse factam: ac ita visus est ipsis hic casus legi cuiquam
 naturali aduersari ac ita dignus, cui quartum monitum
 (§. XVII.) allatum sit adplicandum. In eo tamen discre-
 pare deprehenduntur horum sententiae, vtrum legi dolum
 prohibenti, an furtum vetanti aduersari videantur. Poste-
 rius permulti autumant, vnde et statum controuersiae de
 mora-

moralitate facti communiter ita formant: vtrum furtum commiserint Israelitae, vasa Aegyptiorum auferentes, nec ne? sic ait b. MOEBIVS: a) furtum Israëlitarum Aegyptios spoliantium Exod. XI, 2. XII, 35. 36. videtur quidem furtum esse, et contrariari praecepto naturali de non furando, quia rem alienam inuitis dominis abstulerunt, attamen caet. quae tamen verba cum tota vberiori decisione, ne vocula quidem mutata, quod miror ex b. MEISNERI *Philosophia sobria* b) exscripta sunt, cuius vero nullam facit mentionem, ac si de furto sine furto agere habuisset nefas. Verum furti definitio vtpote quod ablationem esse rei alienae inscio et invito domino constat, huic Israëlitarum facto minime quadrat. Neque enim Israëlitae vasa auferabant insciis dominis, neque inuitis iis, dum petiissent ab Aegyptiis vasa, et ingressu vt Aegyptii illa repoposcerint, tantum abesset, vt potius populum vna cum vasis festinantes dimitterent; vt testatur locus Exod. XII, 32. Consideranti itaque factum Israëlitarum et requisita furti nec videri poterit factum fuisse furtum. Accedit ratio philologica, quod in enarratione eius scriptor diuinus haud vsus sit voce כַּדֵּשׁ quae furto est propria. Proinde alii fuere, qui dolum videri posse Israelitarum factum autumarunt, de quo nunc agamus, necesse est.

§. XXI.

Dolus simpliciter dici solitus, aut etiam cum addito malus c) dicitur defectus rectitudinis humanae, quoad voluntatem vel noluntatem vincibilis, duas sub se comprehendens species, quarum altera inuoluit actionem, cuius confectaria agens intendit, et sic oritur dolus ex proposito; altera vero determinat actionem quae quidem directe non

D 2 inten-

a) Theol. Canon. p. 215.

b) vid. modo P. III. p. 1124. qui nimo confer. iam p. 1122. 1123. cum MOEBII p. 214.

c) Subindé enim potissimum a ve-

teribus *dolus* tam late sumitur, vt duae eius species fiant: *doli boni* et *mali*. Sic VLPPIANVS L. I. ff. de dolo malo auctor est, veteres dixisse dolum bonum.

intenditur, cuius tamen confectaria, ex post facto sequuta, cognita ab agente adprobantur, et haec species sub nomine doli ex re obuenire solet. a) Illum huic moralitatis gradu praecedere, ex definitionibus patet; at instituti nostri ratione probationis evolutionem haud poscente, ea superfedemus. Omnem autem dolum contrariari vere legi naturae, sequentem in modum probamus: quicumque agens sciens volensque legem moralem, id est, regulam, cui quilibet actiones liberas attemperare obligatur, violat, ille actionem legi naturae contrariam committit, quoniam lex moralis continetur in lege naturali. Atqui dolose agens sciens et volens legem moralem violat per definit. doli. Ergo actionem legi naturae contrariam committit. Eiusmodi dolo legi naturae aduerso videri potest primo intuitu actio Israelitarum magis similis, quam furto: ac ita Deus circa legem de dolo vitando in praecepto Israelitis dato videtur dispensasse. Quum vero lex naturae quaelibet sit indispensabilis: videamus, quomodo hic doli maculam, vtut magna eius adsit species, abstergamus a facto Israelitarum.

§. XXII.

Defectus rectitudinis vincibilis spectat ad notionem doli (§. praeced.) hic eo ipso cessauit, dum Deus praecepit petere ab Aegyptiis vasa, quae ipse supremus omnium dominus ab Aegyptiis ad Israelitas transtulit, ita, vt non aliena, sed sua, absportarent Israelitae, atque ita mutatio est facta obiecti, non vero legis. Eaque ratione nec cum dolo ex proposito, nec cum dolo ex re confundi poterit id, quod fecerunt Ebraei. Rationem vero si inquiras, quare summo Numini placuerit translatio vasorum ex vno dominio in alterum, facile eam reperies in eo, quod Ebraei laboribus grauissimis Exod. I, 11-14. descriptis, erant pressi, qui Mose et Aarone efflagitantibus dimissionem, multiplicabantur iuxta Exod. V.

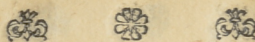
a) vid. Per - Illustris L. B. Wolfii Phil. pract. vniu. §. 713.

Exod. V. nec tamen minimam in renumerationem tot tantarumque molestiarum reportabant mercedem, quin potius ab iniquitate exactorum in dies peiora patiebantur. Hinc iustitiae Dei, qua erga homines iustus est, immediate adiudicare voluit Aegyptiorum vasa aurea et argentea Israelitis, qui haecenus tot labores in Aegypto exantlauerant. Hoc est, quod iam iam vidit S. IRENAEVS a); Populus, inquit, pessimam feruitutem feruiebat Aegyptiis, quemadmodum scriptura ait, et quum ii potestatem exercebant in filios Israel et in odium eis adducebant vitam, in operibus duris luto et latere et omnibus operibus, quae fiebant in campis cet. quid iniuste factum est, si ex multis pauca sumferunt, et qui potuerunt multas substantias habere, si non feruissent iis, et diuites abire, paucissimam mercedem pro magna feruitute habentes, inopes abierunt? consentit AVGVSTINVS: b) Aegyptii, ait, sacrilegi et iniqui erant, qui et auro illo, hoc est, Dei creatura male vtentes, ad creatoris iniuriam suis idolis feruiebant, et homines peregrinos labore gratuito iniuste et vehementer adfluxerant. Digni ergo erant Ebraei, quibus talia iuberentur, et Aegyptii, qui talia paterentur. Eadem fuit b. proau mei, in cineribus adhuc pie deuenerandi, IOH. QVISTORPII sententia, cuius verba, quae concinnitate pariter ac iudicii retitudine sese maxime nobis commendant, ita fluunt: b) *lusta* est haec spoliatio ab eo praeepta, qui in omnia dominium habet, et qui pro laboribus hanc mercedem ab Aegyptiis interuersam dederat, qui auctoritate iudicis rem sibi debitam aufert, aut iustae poenae loco aliquem ingratum debitorem bono quopiam suo spoliat, non peccat. Haec ille. Huc quoque respexerunt, et mutationem obiecti, non legis adsumferunt pro eo, ac debuerunt, ad vindicandam legum naturae immutabilitatem, qui furto simile factum quaestionis videri posse praesumunt.

a) aduersus haereses L. IV. C. 49. hil. pag. 23.

b) in annotationibus biblicis ad

munt. Ita enim b. IOAN. THILO a) scribit: communiter, qui commodationem hic factam statuunt, ita Israelitas a furto absoluunt: Quod, Deo iubente ab vno homine ad alium deferretur, furtum quam minime censendum est. Quodsi enim in foro ciuili minime iudicatur furtum, quando magistratus debitori iustam solutionem deneganti tot bona vi adimicurat, quot vel requiruntur ad satisfaciendum creditori, vel debentur pro mercede ei, qui laborauit, quanto minus haberi furtum debet, quum summo magistratu, Deo scilicet adiudicante, haec bona Aegyptiorum Israelitae sibi seruaauerunt, a quibus nihil mercedis, vel stipendii pro durissimo tot annorum exantlato labore haecenus tulerant? et huc respexit auctor libri Sapientiae, quando dicit Cap. X, 17: reddidit Deus iustis mercedem laborum suorum. Quibuscum conueniunt verba NICOLAI ARNOLDI b) et b. MEISNERI c) qui tamen posterior nouam adiungit rationem, quare Deus iusserit vasa auferre, nempe quia gens gentem inimicam spoliare licite possit, quod etiam vrget b. HACKSPANIUS d) Aegyptii, scribens, erant aperti hostes. Hostes autem spoliare licitum est lege diuina. Ergo spolia illa furto aequiparari non debent. Verum hanc ex iure spoliū ab hoste reportare liciti defensionem admittere nolim, postquam non spernendum ANDREAE RIVETI e) de ea re iudicium legi, his verbis constans: si iubente Deo et manus Ebraeorum corroborante, Aegyptios inuasissent tanquam hostes et detentores iniustos, et se non solum eripuissent tyrannidi, sed victores spolia ampla reportassent, neque id culpari possit, quod aduersus deuictos hostes consuetum est. Sed hic alia ratio est. Quamuis enim Israelitae male habiti fuissent ab Aegyptiis, non tamen iusto tum decerta-

a) Medulla V. T. p. 178.

b) in luce in tenebris pag. 107.

c) Philos. sobr. I. supra cit.

d) in notis philologico-theologi-

cis ad h. I. T. I. p. 328.

e) in Comment. in Exodum p. 910.

T. I. Operum, Roter. 1651. III. Tomis fol. iunctim editorum.

bant bello. Pugnatat quidem Deus contra Aegyptios; sed Israelitae se adhuc gerebant tamquam subditos. Deinde in hoc facto petebant a vicinis ab hospitibus, non auferant ab hostibus declaratis.

§. XXIII.

Non defuere, quibus aliam potius rationem defendendi Israelitas vasa Aegyptiorum auferentes, inire placuit, quam illam, cui haecenus nos ad sensum praebere declarauimus, asserendo cum sat multis, quorum vestigia premimus, Deum mutasse materiam legis, atque ita voluisse, vt Israelitae res commodatas non tamquam alienas, sed suas, sine dolo, cuius speciem actio habet, ob dominium a Deo in ipsos deuolutam auferant. Nec furti, nec doli speciem hic deprehendi volunt, nec pugnam adparentem cum lege quapiam naturali adesse statuunt. PERERIVS quidem, referente eius sententiam CORNELIO a LAPIDE, a) autumat, Ebraeos ita petiisse vasa ab Aegyptiis, vt cogitauerint, bona fide reddere Aegyptiis, quae commodato ab ipsis acceperant; sed quum ipsi Aegyptii abeuntes Israelitas, quos bona pace dimiserant, contra datam fidem hostiliter insequerentur, censuisse eos, se officio reddendi eo solutos esse, et Aegyptios, tamquam iam publicos hostes, esse indignos, quibus ea redderentur. Vnde vero animus restituendi Ebraeorum huic explicationi pro fundamento substratus probari poterit? Hoc cernentes alii putarunt, tutius fore, si statuerent, dono petiisse Ebraeos, et accepisse vasa; quod si obtineret locum, certe nulla esset difficultas circa facti moralitatem. Sic de donatione explicat b. THILO, b) scribens: quid si dicamus Ebraeos ne quidem commodato petiisse pretiosa ista, sed absolute postulasse, idque iussu Dei, et Aegyptios haec eis dono dedisse. Nititur haec opinio quibusdam argumentis, quae sub examen vocare operae pretium erit. I.) prouocat b. THILO ad locum quendam FL. IOSEPHI, quem de-

a) in Comment. ad h.l.

b) loc. cit.

prehendi in eius antiquit. iud. a) in quo dicit: *δώροις τε τὰς ἑβραίας ἐτίμων, οἱ μὲν ὑπὲρ τὸν ταύχιον ἐξῆλθειν, οἱ δὲ καὶ κατὰ γατνιακὴν πρὸς ἀντοῦς σωήθειαν*, quae iuxta versionem GELENII ita fluunt: donis etiam Ebraeos honorabant, alij quo celerius discederent, alij propter vicinitatis consuetudinem. Verum etsi me non lateat magni CASAŦBONI b) de IOSEPHO testimonium, quod sit scriptor, cuius amor veri notissimus, fides constantissima, tamen sat multis in locis eum humani aliquid passum esse, et sigillatim quum gloriae gentis patriae litandi occasio data est, dudum ab aliis, praecipue vero PETRO BRINCHIO c) est comprobatum. Hinc testimonio FLAVII, nisi fortiora adiungantur argumenta, haud multum tribuere audemus. Pergit autem THILO, et adserit suam hypothesin II.) exinde, quod dicatur, Deum dedisse gratiam in oculis Aegyptiorum, vt libenter sua iis darent. An vero hinc legitime infertur, Aegyptios dono dedisse vasa sua Ebraeis? Non putem; certe enim ad id, quod commodarent eadem, Ebraeis omnino quoque opus erat, vt Deus gratiam dederit populo, caeteroquin Aegyptiis exoso. III.) ait, nec *דָּנוּ* Israelitarum, nec *דָּנוּ* Aegyptiorum necessario importare commodationem. Fatemur: non necessario importat. Verum hinc mera possibilitas significatum verbi *דָּנוּ* *donum expetere*, et in Hiphil *donare* fluit. Expendat vero circumstantias aequas harum rerum arbiter, et consideret, vtrum hi etiam intuitu loci nostri in Exodo possint obtinere, nec ne? Non conueniens esse videtur, iussisse Deum, vt expetierint sibi; et ita vere sibi expetiisse vasa ab Aegyptiis Ebraeos, vt donum absolute; quum hac ratione Aegyptii facile potuissent suspicari, Ebraeos,

a) L. II. p. m. 65. ed. operum IOSEPHI Graeco-Latina, quae Aureliae Allobr. 1611. prodiit.

b) in Exercitationibus Anti-Baron p. m. 22.

c) in Examine Chronologiae et Historiae FL. IOSEPHI, Hafniae 1701. 4. edito, et splendidae IOSEPHI editioni, quae e recensione HAVERCAMP lucem vidit, adiecto.

Ebraeos, quod tamen sollicitè dissimulabant, nunquam esse redituros ab itinere, quod meditabantur. Scio, quid regeri possit: nempe in phrasi, Deus dedit gratiam populi in oculis Aegyptiorum, iam latere, quod etiam huic suspitioni praecauerit. Sed, ut plura breuitatis ergo contra haec non adferam, quis poterit hoc in loquutione illa reperire? equidem maxime iudico probabile cum tanta liberalitas si Deo illam in Aegyptiis operari placuisset, mirabilior longe fuisset effectus, quam operatio propensitatis ad commodandum vasa in usum paucorum dierum, quibus elapsis Aegyptii sibi persuadebant redituros esse Ebraeos; maxime, inquam, sub his circumstantiis iudico esse probabile, Mosen hoc, quod dono dederint Aegyptii, ea, quae ut gratis sibi donentur iuxta hanc hypothesin Ebrei ab iisdem petissent, exserto potius ut aiunt, digito, si vera esset hypothesis, monstrasse; cum maiori in omne aeuum glorificatione Numinis dura Aegyptiorum corda tanto gradu emollientis inseruisset. Quod quum non factum esse deprehendimus; etiam haec donatio nobis fit suo iure suspecta. Attamen subiungit THILO pro donatione probanda IV.) nec alibi legimus, Aegyptios bona sua tanquam commodato data eo nomine repetiisse. Damus, nullibi legi: an ideo sequitur; ut vel plane non repetierint Aegyptii, aut si non repetierunt, an ideo necessarium est, negare factam commodationem? neutrum poterit adferri. Dein vero optarem scire, quo sensu b. THILO verba: nec alibi legimus, voluisset accipi? si hoc: nullibi in toto scripturae sacrae ambitu, largior. Si vero sine hac restrictione; ut, quum ipse non restringit, par est, negari potest. Traditio enim percelebris est, quam TERTULLIANVS a) sistit his verbis: aiunt, actum per legatos vtrinque, Aegyptiorum quidem repetentium vasa, Iudaeorum vero reposcentium operas suas caet. Haec

a) L. 2. *aduersus Marcionem* C. XX. p. 652. Operum ex ed. BEATI RHE-
NANI.

verba enim de traditione historica explicare satius est, quam de viua quadam, vt aliqui sibi persuadent, repraesentatione iuridica actionis, quae possit institui.

§. XXIII.

Itaque inhaeremus eorum sententiae, qui 1.) vocem לָשׁוּב in Kal, vnde vox שָׁלוּב Exod. XI, 2. et C. XII, 35. formata est, explicant per: petere ab alio aliquid mutuo, siue commodato, non vero per expetere absolute vt donum. 2.) vocem וַיִּשְׁאַלוּ Cap. XII, 36. vertunt per: et mutuo dederunt iis petentibus, hunc enim significatum verbo לָשׁוּב in Hiphil vt plurimum competere ipse b. THILO negare haud potuit, qui tamen, vt vidimus, alia ratione interpretatur, nempe per gratificari petenti donando. Quum vero rationes, quare recedit a significato vsitato sint minus validae (§. praeced.) contra regulas hermeneuticas peccaremus cum ipso, si eundem sequeremur. Tandem 3.) וַיִּנְצְלוּ non exponimus per *sic spoliarunt spoliatione furii aut doli*, sed ita sumimus vocem spoliarunt, sicut subinde in vernacula vox: berauben, vsurpatur v. c. in phrasi: *soll ich sie dessen berauben?* et similibus; Ita vt liberationem ab vno dominio cum translatione in aliud inferat, cum qua vocis נָצַל significatus generalis, qui est eripere, adprime conuenit. Quibus indicatis adparet, quam pro imbecillitate mearum virium defendere conatus sum, sententia de facto Israelitarum auferentium vasa Aegyptiorum; quae vt summam dicam, eo spectat, vt a.) negem, videri posse furtum. β) concedam, videri posse dolum γ) tamen quum Deus ipse mutauerit obiectum s. materiam legis adferam, Israelitas non defraudasse Aegyptios dolo malo δ) simulque legem ipsam de dolo vitando, minime hic passam esse dispensationem; quum demonstrauius, dispensationem circa legem naturae pertinere ad *ἀδύνατα θεῶν*.

S. D. G.

PRAE-

PRAESTANTISSIMO DOMINO
RESPONDENTI
S. P. D.
JOACHIM GEORG DARJES.

Quum inter primos verae religionis characteres conuenientia cum dogmatibus, quae sana nos docet ratio, referenda; sequitur, veri quoque Theologi characterem esse in veritatum nexus, qui rerum notionibus constituuntur, accuratius, omnique, qua fieri potest, cura atque diligentia inquirere. Sane verum est, quod docet VERV-LAMIVS, philosophiam obiter libatam a Deo ideoque a vera religione abducere, penitus vero exhaustam ad Deum ideoque ad veram religionem reducere. Sumas, exempli causa omnes, quas in rebus obseruamus mutationes ad rerum, quatenus connexae sunt, essentias pertinere, et dogmatis euolutio te ab iis abducat, quae Dei per prouidentiam ponuntur. Fingas omnes virium adcommo- dationes vt effectus, et nullum erit regimen diuinum nullaque actio- num moralitas, et quae sunt reliqua. Quae cum ita sint, probo, lau- doque consilium TVVM, doctissime Respondens, Amice suauissime, quod cum aliis doctrinis, quae ad veram ducunt Theologiam, eas quoque coniungis, quae, quantum per vires hominum fieri potest, philosophiam penitus exhauriunt. Egregii erunt diligentiae tuae fructus. Gratulor igitur ecclesiae de nouo QVISTORPIO, qui in- adscendentium familiaeque succedet merita. Ita vale! Scrib. Ienae die III. April. M DCC LIV.

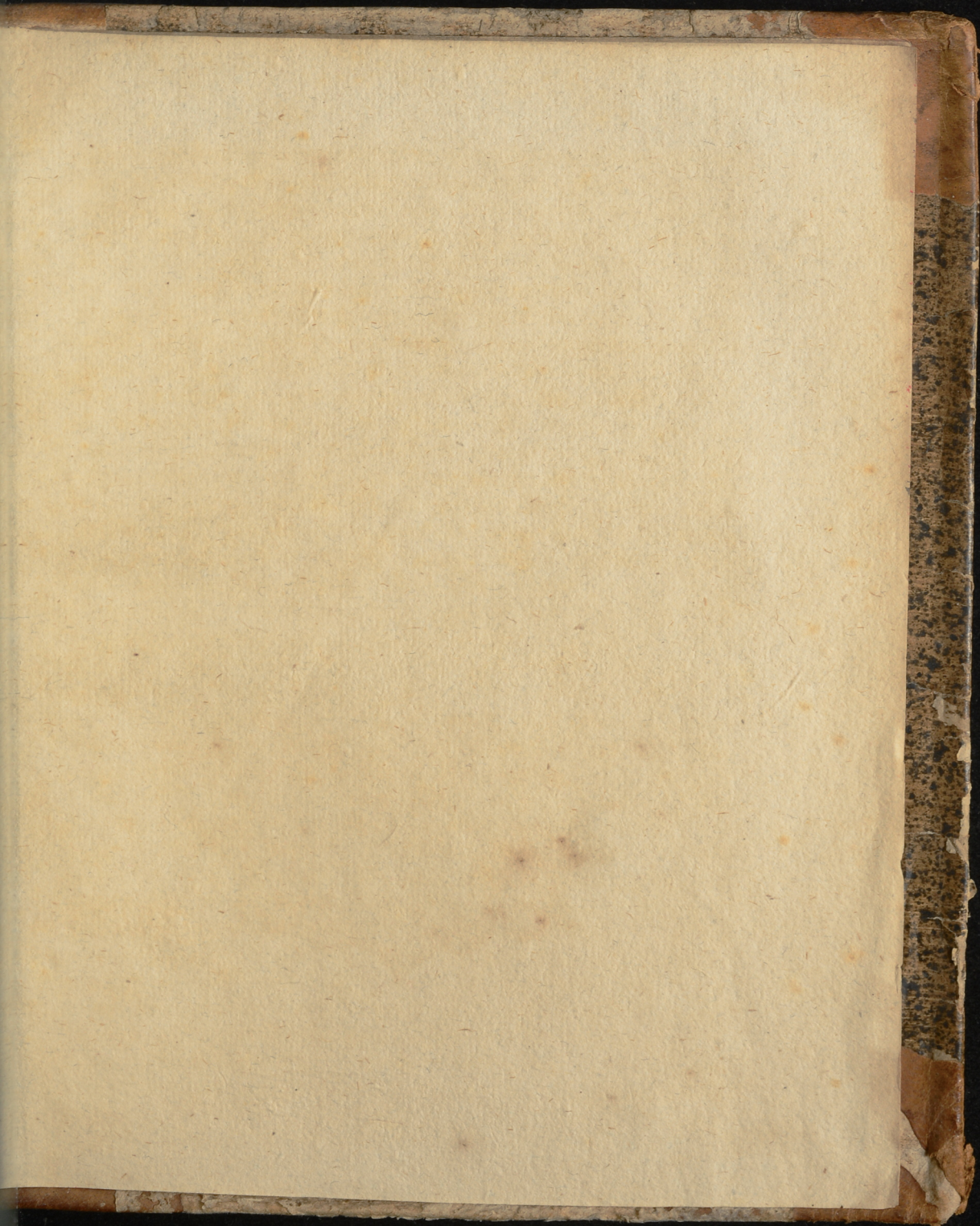
VIRO EXCELLENTISSIMO EXPERIENTISSIMO DOCTISSIMO
DOMINO
IOANNI BERNHARDO QVISTORPIO
MED. D. ET IN ACAD. VARNIACA PROF. PVBL. ORD. LONGE CELEBER-
RIMO POLIATRO CIVITATIS ROSTOCHIENSIS SPPECTATISSIMO
PATRONO SVO
AETATEM VENERANDO
S. P. D.
IACOBVS WILHELMVS BLAVFVS.

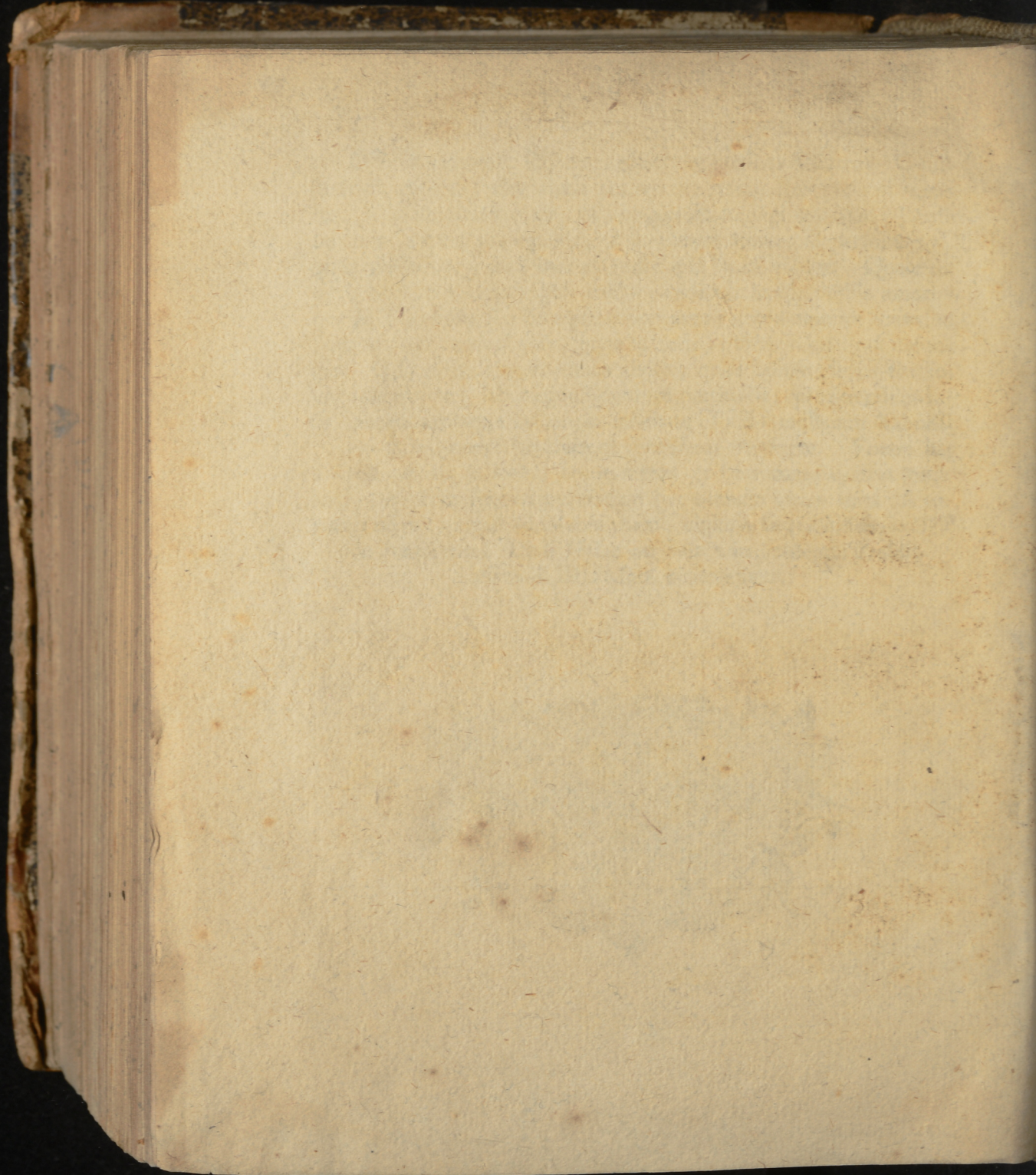
Ego vero, conscensurus cum filio TVO tanto PATRE dignissimo ca-
thedram, ita sum laetitia perfusus, vt nesciam, cui magis gratulari
debeam;

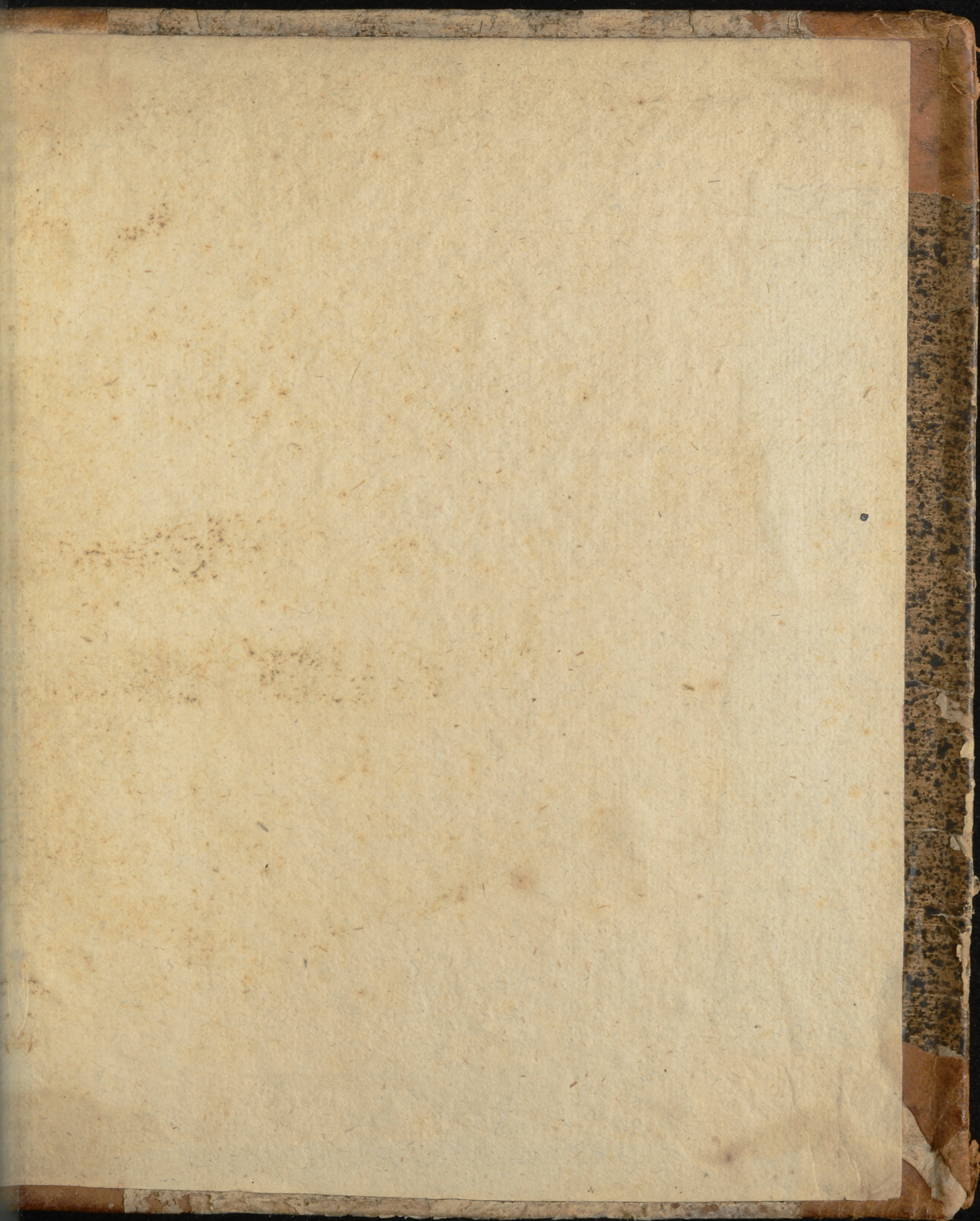
debeam; vtrum **TIBI** tam felici **PARENTI**; an **IPSI** tam docto et omni litterarum virtutumque decore egregie ornato Philosophiae Candidato; an tandem mihi, quem **PATRIS** fauor summus, **FILII** que amicitia beat iucundissima? Verum enim vero quum post Deum, omnis boni auctorem summum, **TVAE**, **VIR EXCELLENTISSIME**, educationi prudenti curisque tuis paternis filii optimi mores compositi pariter ac diligens industria plurimum debeant, quum meum quoque gaudium **TIBI** acceptum referam, vtpote qui epistola, tuae in me beniuolentiae insigni teste, filium, thesaurum, quo gaudes, pretiosissimum, meae curae tradere me honorifice dignatus es, atque ita mihi ad amicitiam Filii aditum patefecisti: haec, inquam, quum ita sint: ad **TE** has litteras exarare mearum partium fuit, quibus **TIBI** de Filii laude dignissima gratulor, ac publice gratias habeo maximas, **TVO** vero merito minime pares, pro illa, qua in me mihi commendando filium tam egregiae indolis vsus fuisti, beniuolentia. O diem illum praeclarum, qui perpetuae laetitiae mihi initium attulit, quo filius **TVVS** ad me accessit, et a quo me complexus est suo fauore! O diem huncce praeclarum suauiter **TIBI** mihiq; sua luce blandientem, quo filius optimae frugis luculentum eruditionis suae specimen edit, Dissertationem ab ipso ita exaratam, vt in ea non nisi paucissima curis meis sua diligentia posterioribus tribuere possim, contra doctorum dissentientium dubia defendendo. Hunc certe diem, hos labores exantlatos excipient praemia scientiae et virtutis splendida, quibus cernes filium exornatum, atque sic in dies magis intelliges, te beneficium sapientis educationis non in sterili segete obseuisse, Praemet vestigia **QVISTORPIORVM**, quorum merita in illustrem Academiam Varniacam, puriorem fidei nostrae doctrinam, ac totum orbem litteratum fuerunt, et sunt tanta, vt nihil supra! Est modo, vt facio, summum Numen postulandum, vt diutissime feruet **IPSVM**, quo spes **TVAS** expleat et pascat pectus paternum; ac **TE** cum vniuersa domo illustri, quo suauissimo aspectu fortunae **IPSVS** frui liceat! Quod si ita erit, vberimum tulisse me fructum votorum meorum putabo. Caeterum manum tuam veneratione animi, quum aliter fieri id haud queat, osculor, et vt mihi deuotissimo **TVO** Clienti nullo non tempore benigne fauere velis, a **TE** summopere peto.

Dab. Ienae, d. x. Apr. a. r. s. clo lo cclliii.

rorum nihil derogetur. Quorum autem nihili ad-
iac sententia romanae ecclesiae, quam ipsi rident,
vae latinae prospici, si qui in tanta litterarum lu-
nstra nostra gaudent, argumentis adeo infirmis, qui-
bus scriptis diudicandis nullum pretium statuerent,
vae scruptionis MARCI patronos agunt, ipsum co-
et pragensem a MARCO scribi potuisse arbitrati;
m HARDVINO negant graecum textum eiusdem
vae illius actores se constituunt, merito suo in ipsa
male animati esse videntur, certaeque librorum di-
m auctoritati diem dicere. Huiusmodi quadru-
us nihil diuini adeo sacrum est vt non sollicitur,
conuellatur vel per cuniculos et insidias petatur,
litteras relati causa certe non cadent. Qui neque
imo, neque patronis inter homines vnquam ca-
huic temeritati nefariae fortiter resistendum est a
modestissimo pacisque studiosissimo. Quod sine
quam fieri potest. Defensorem enim agis non
I oracula a criminationibus, conuiciis et vellicis
Aliis vero, qui in illam sententiam incidunt, non
volunt, sed quod inusitata et paradoxa depe-
ularia et eximia existimant, neque has dapes in-
im enim quis disputare? neque stomachum con-
haud impari, atque epistolis caelo delapsis,
locis seruari dicuntur episcoporum diplo-
titutae, digerendis suffecturum, si cibus con-
do nobis liceat fastidiosioribus esse atque ab insi-
bhorre, illis inprimis vnde rei sacrae et diuinae
et. Multo minus illos vituperabimus aut impro-
nus homines ciuitatis litterariae classicos, qui vel
ni causa errant, vel vbi etiam vere et serio errant
multa docent, vel vt opinionis alicuius vim aut
eruti pretium experiantur errores periclitantur.
er nos errabunt, si dissensum aliorum aequo ani-
que indigne ferant vt aliarum litterarum doctores
arcendisque singuli disciplinarum suarum erroribus

the scale towards document

Image Engineering Scan Reference Chart TE263 Serial No.